

Pedagog a šikanování mezi dětmi ve školním prostředí

Voláková Marie, PhDr. Skopalová Jitka, Ph.D.

Diplomová práce Marie Volákové byla zaměřena na pedagoga a jeho možnosti řešení a předcházení (prevence) šikanování mezi dětmi a mládeží ve školním prostředí. Cílem práce pak bylo získání znalostí, názorů, postojů a vlastních zkušeností pedagogů z několika českých škol. K uvedenému cíli autorka realizovala malou výzkumnou sondu mezi členy pedagogických sborů všech typů škol poskytujících základní vzdělávání a výchovu dětem a dospívajícím.

Šetření bylo realizováno formou dotazníku v časovém rozmezí září 2003 až březen 2004. Dotazníky byly předloženy pedagogům na 13 školách a zúčastnilo se jej celkem 25 pedagogů. Školy byly vybrány na základě spolupráce s dalšími kolegy, kteří zde vykonávali související pedagogickou praxi, popřípadě se znali s učiteli.

Výzkum je zaměřen především na dvě základní oblasti týkající se této problematiky:

1. Názory pedagogů na šikanování mezi dětmi ve školním prostředí.
2. Osobní zkušenosti s konkrétními formami (případy) šikanování mezi dětmi.

Anonymní dotazník, který pedagogové vyplňovali, byl vypracován ve spolupráci s vedoucí diplomové práce - PhDr. Jitkou Skopalovou, Ph.D., a s Mgr. Marcelou Cackovou, vyučující na gymnáziu a dále na základě dotazníků určených dětem a dospívajícím ve sborníku s názvem *Čelíme šikanování* (Parry, Carrington, 1994) - upraven a doplněn otázkami pro pedagogy.

Dotazník byl rozdělen na tři základní části:

Část A obsahuje základní údaje k zpracování a vyhodnocení dotazníku.

Část B se zaměřuje na názory a postoje pedagogů, které k problematice šikanování zaujímají.

Část C se soustředí na oblast osobních zkušeností pedagogů s tímto problémem současného školství.

Výsledky výzkumu

Část A – charakteristika respondentů.

Výzkumu se zúčastnilo 25 pedagogů, a to 16 žen a 9 mužů, z těchto škol:

Gymnázium Králíky, Speciální škola Bystřice nad Pernštejnem (okres Žďár nad Sázavou), ZŠ Haškova Uničov, ZŠ Komenského Ústí nad Orlicí, ZŠ Modrá Praha 4, ZŠ Moravská Králíky,

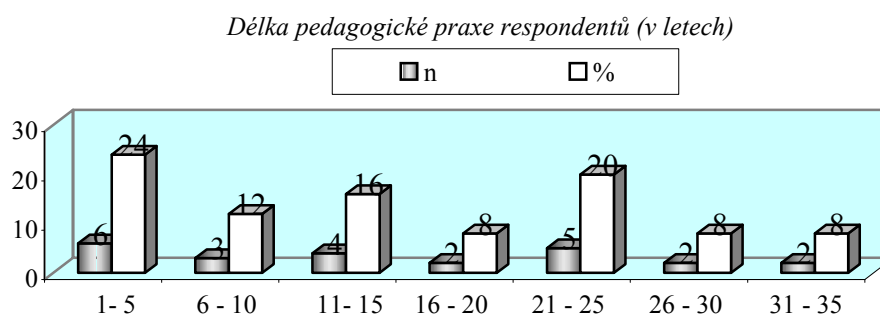
ZŠ nám. Svobody 3 Šternberk, ZŠ Stařeč (okres Třebíč), ZŠ Strážnice, ZŠ 5. května Králíky, ZŠ Vnorovy (okres Hodonín), ZŠ Vodní 24 Mohelnice a Zvláštní škola Králíky.

Výzkumu se zúčastnilo 64% žen a 36% mužů, což poukazuje na převažující počet žen (učitelek) v českých školách – alespoň v těch, kde se uskutečnilo šetření.

Věk	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
21 - 30 let	9	36,00	5	55,56	4	25,00
31 - 40 let	5	20,00	0	0,00	5	31,25
41 - 50 let	8	32,00	2	22,22	6	37,50
51 - 60 let	3	12,00	2	22,22	1	6,25

Uvedená tabulka ukazuje, že věkové zastoupení respondentů bylo poměrně bohaté. **Nejvíce respondentů, tj. 36%,** dosáhlo v roce 2003 věku v kategorii **21-30 let**, následuje **32% respondentů** v kategorii **41-50 let**, **20% respondentů** ve věku **31-40 let** a **12% respondentů** ve věku **51-60 let**.

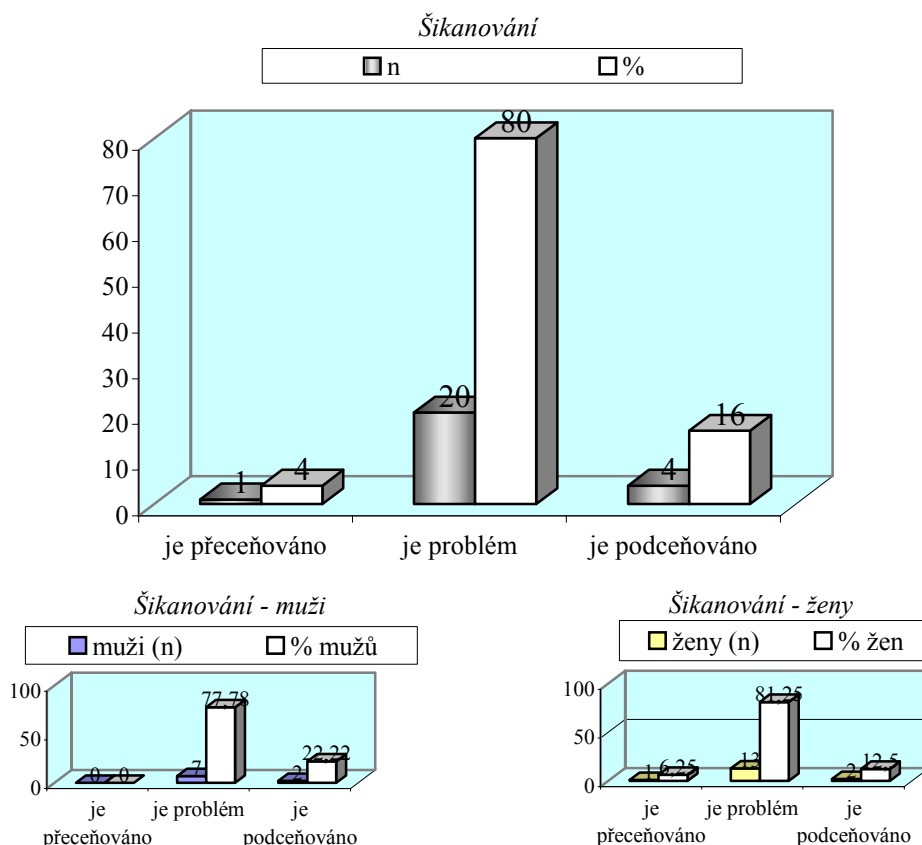
Srovnáme-li rozložení pohlaví ve věkových kategoriích, zjistíme, že ve věkové kategorii 21-30 let je o 4% více mužů a zároveň i největší procento mužů celkově (55,56%). Ve věkové kategorii **31-40 let** se vyskytují **pouze ženy**. V kategorii 41-50 let převažují o 8% ženy a tato kategorie je i kategorií s největším procentem žen celkově (37,50%). Rozložení počtu žen v jednotlivých věkových kategoriích je poměrně vyrovnané. Pouze v kategorii 51-60 let je jenom 6,25%.

Z grafu je zřejmé, že nejvíce respondentů, a to **24%**, má pedagogickou praxi v délce **1-5 let**. Následují pedagogické praxe v délce 21-25 let, kde je o 4% respondentů méně, kategorie 11-15 let, kde je celkem 16% respondentů, a kategorie 6-10 let, v níž je 12% respondentů. V ostatních kategoriích je zastoupení respondentů rovnoměrné, a to 8%. Nejvíce respondentů, a to 72%, učí na základních školách.

Část B - zaměřena na názory a postoje pedagogů, které k problematice šikanování mezi dětmi a mládeží zaujímají.

Na první otázku této části, zda se v prostředí českých škol vyskytuje násilí, odpovědělo **56% respondentů ano** a **11% respondentů někde**. Je zajímavé, že nejvíce mužů, a to 77,78%, zvolilo odpověď ano, kdežto 56,25% všech žen vybralo odpověď někde.

Z grafického zpracování je patrné, že **20 respondentů (80%) považuje šikanování skutečně za problém** a **4 respondenti (16%) se dokonce domnívají, že je šikanování mezi dětmi a mládeží podceňováno**. Jedna pedagožka si myslí, že je šikanování přeceňováno.

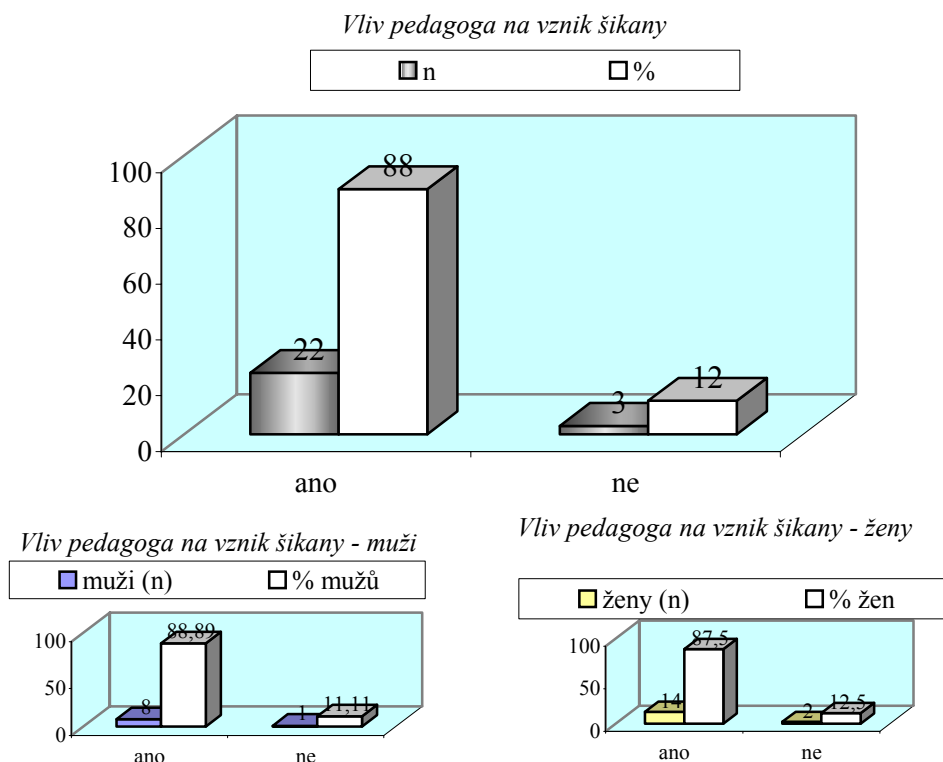
Na otázku, které šikanování je podle respondentů nejčastější, odpovědělo 52%, že verbální, 32% respondentů fyzické a 16% respondentů citové šikanování.

Nejnebezpečnější šikanování	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
fyzické	10	40,00	4	44,44	6	37,50
citové	13	52,00	5	55,56	8	50,00
nevyplnil/a	1	4,00	0	0,00	1	6,25
jiné	1	4,00	0	0,00	1	6,25

Velmi zajímavé je, že respondenti zvolili **52% jako nejnebezpečnější šikanování citové**. Jedna z žen vybrala jinou odpověď, než byly uvedeny, a napsala *všechna*.

Projevy šikanování	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
1. nadávky	10	40,00	3	33,33	7	43,25
2. osobní urážky	16	64,00	5	55,56	11	68,75
3. urážky rodiny	14	56,00	4	44,44	10	62,50
4. urážky z náboženských důvodů	18	72,00	6	66,67	12	75,00
5. sexistické poznámky	12	48,00	6	66,67	6	37,50
6. výhrůžky	23	92,00	8	88,89	15	93,75
7. opomíjení či ponižování kvůli chování a oblékání	19	76,00	7	77,78	12	75,00
8. brání a ničení osobních věcí	23	92,00	8	88,89	15	93,75
9. nežádoucí dotyky	15	60,00	5	55,56	10	62,50
10. uhození a strkání	18	72,00	6	66,67	12	75,00
11. jiné	2	8,00	1	11,11	1	6,25

Počty odpovědí na otázku, které z těchto následujících projevů byste považoval/a za šikanování, jsou poměrně – až na výjimku - vyrovnané. **Nejvíce respondentů, tedy 92%, zvolilo za projevy šikanování výhrůžky a brání a ničení osobních věcí**. Dva respondenti doplňují uvedené projevy o *psychický nátlak* (žena) a *vyčlenění z kolektivu* (muž).

Z uvedeného grafu je patrné, že **88% respondentů odpovědělo** na otázku, zda má pedagog důležitou roli v prevenci a řešení šikanování, **ano**. Pouze **12% respondentů** se domnívá, že **ne**.

Na otázku, jaké jsou podle respondentů tři nejdůležitější aspekty vzniku šikany ve třídě, odpověděl 21 respondent. Získali jsme následující odpovědi (jsou seřazeny podle podobnosti):

Muži (odpovědělo 8 mužů) – *vztahy mezi spolužáky; nezdravé prostředí ve třídě (špatný kolektiv); agrese mezi žáky (médiá); silný a slabý jedinec; vytvoření skupiny silných (ovládají); neschopnost žáka vyniknout v jiných oblastech; rozdíl věku žáků ve třídě; fyzický aspekt; postava žáka; pohlaví (většinou šikanují chlapci); sociální zabezpečení žáka; nezájem pedagogů; nezájem rodičů a učitelů; neřešení situace; opomíjení problémů slabších; výchova žáků; nevhodná výchova v rodině; špatné rodinné prostředí; utkvělá představa žáka, že je rasově diskriminován; šikana, kterou žáci zažívají mimo školu.*

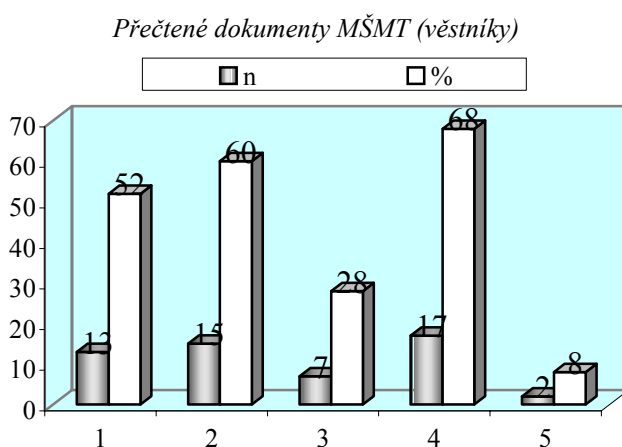
Ženy (odpovědělo 13 žen) – *sociální postavení dítěte; rozdílné společenské vrstvy; sociální rozdíly; majetková nerovnost; ekonomické rozdíly; nevšimavost okolí (učitelů); lhostejnost; nedostatečný dozor; špatný přístup učitele; nepedagogické chování vyučujících; kolektiv žáků; kolektiv třídy; party ve třídě; špatné vzájemné vztahy ve třídě; vzory spolužáků; výrazná osobnost ve třídě; nevhodný vůdce třídy; nezačlenění se do kolektivu; nepřijetí dítěte kolektivem; vybočování z normálu (příliš chytrý žák...); odlišný jedinec; někdo, kdo se liší od běžného průměru, někdo, komu to začne vadit a ti, kteří se přidají a „drží basu“; špatné vztahy ve třídě (rodině); špatné rodinné zázemí; nevyrovnaný jedinec; žák řeší vlastní problémy; vliv televize; špatné využití volného času; rasa; agresivita; přehnaný důraz na soutěživost žáků; nevím.*

Porovnáme-li odpovědi respondentů, zjistíme, že **nejčastějšími aspekty vzniku šikany jsou: vztahy mezi spolužáky, sociální (ekonomické) rozdíly, nezájem pedagogů a rodičů, popřípadě výchova a rodinné zázemí.** Odpovědi odpovídají poznatkům autorů odborných publikací, kteří tyto možnosti uvádějí jako nejčastější příčiny vzniku šikanování.

Následující otázka bezprostředně navazovala na předchozí a zajímalo nás, kdo z těch, kteří se podílí na výchově jedince, má podle pedagogů vliv na vznik šikanování. Respondenti vybírali z uvedených možností ty, které nejvíce odpovídaly jejich názoru, popřípadě sami vypisovali odpověď jinou.

Kdo má vliv na vznik šikanování	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
rodiče	19	76,00	7	77,78	12	75,00
sám jedinec	15	60,00	5	55,56	10	62,50
příbuzní	7	28,00	3	33,33	4	25,00
známí	9	36,00	3	33,33	6	37,50
spolužáci a školní prostředí	21	84,00	5	55,56	16	100,00
školní systém celkově	7	28,00	3	33,33	4	25,00
vychovatelky v mateřské škole	5	20,00	3	33,33	2	12,50
média	19	76,00	6	66,67	13	81,25
společnost a její přístup k výchově a vzdělávání	18	72,00	6	66,67	12	75,00
jiní	1	4,00	0	0,00	1	6,25

Uvedená tabulka prozrazuje, že **celkem 84% respondentů odpovědělo spolužáci a školní prostředí**, přičemž tuto odpověď vybralo **všech 16 pedagožek (100% žen)**. Následují **rodiče, média** - obě možnosti vybralo stejné procento respondentů (76%) - **a společnost a její přístup k výchově a vzdělávání**, kterou zvolilo 72% respondentů. Největší procento mužů (77, 8%) se domnívá, že hlavní podíl na vznik šikanování mezi dětmi mají rodiče. Jedna žena zvolila také možnost jiní - *individuální záležitost*.

1. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže
2. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení
3. Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2001 – 2004
4. Minimální preventivní program
5. jiný dokument

Názorné zobrazení ukazuje, že **17 respondentů (68%)** četlo *Minimální preventivní program*, **15 respondentů (60%)** *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*, **13 respondentů (52%)** *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*, **7 respondentů (28%)** *Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2001 – 2004* a **2 respondenti (8%)** zvolili odpověď jiný dokument, a to: *PEER program na škole* (žena), *vlastní rozum* (muž – přesné znění odpovědi na tuto otázku je uvedeno v příloze č. 2).

Na otázku, zda se někdy respondenti zúčastnili kursu či přednášky o této problematice odpovědělo **40% respondentů ano** a **60% respondentů ne**.

Pokud respondent vybral odpověď ano, měl ji doplnit o informace kdo akci, které se zúčastnil, pořádal a jak moc ho ovlivnila. Pokud zvolil respondent odpověď ne, měl doplnit proč ne a zda by se účastnit chtěl. Na doplňující otázky odpovědělo (nebo alespoň částečně odpovědělo) celkem 19 respondentů - vliv na pedagoga a možnou účast na podobné akci uvádím v závorkách:

Ano muži – *Městský úřad (rutina); PPP Žamberk (boj proti šikaně); Pedagogické centrum (celkem nijak); Pedagogické centrum; ZŠ.*

Ano ženy - *PS Hodonín (uplatnila v praxi); ŠÚ Ústí nad Orlicí (Nebylo to přínosem.); Pedagogická fakulta Praha (zamyšlení – sebereflexe); ZŠ; ZŠ.*

Ne muži - *nebyl zájem (ano)*

Ne ženy - *zanepřázdňenost (ano); na kurzy jezdí výchovný poradce (ano); zúčastnil se výchovný poradce (ano); nemám problém se šikanou (ano); neměla jsem důvod ani příležitost (ano); nebyla příležitost (ano); nevím (ano); nezajímá mě to (ne).*

Nabídka školám	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
nikdy	1	4,00	0	0,00	1	6,25
jednou	3	12,00	0	0,00	3	18,75
pravidelně každý rok	15	60,00	6	66,67	9	56,25
nevím/netuším	4	16,00	2	22,22	2	12,50
jinak	2	8,00	1	11,11	1	6,25

Na otázku, zda dostala škola někdy nabídku semináře, přednášky atd. o šikanování, odpovědělo **15 respondentů (60%) pravidelně každý rok**, **4 respondenti (16%) neví nebo netuší** a **2 respondenti** zvolili odpověď **jinak**: *jednou od pedagogického centra (žena), nahodile asi 1x za rok (muž).*

V dotazníku bylo dále zjišťováno, zda se respondenti zajímají o prevenci šikanování na škole, kde učí.

U otázky, zda je jejich škola součástí nějakého preventivního programu, **zaškrtno 16 respondentů** odpověď **ano**, odpověď **ne 7 respondentů**, **1 respondent** napsal, že **neví** a **1 respondent** na otázku **neodpověděl**. V případě odpovědi ano měli respondenti napsat jakého programu jsou součástí, jak dlouho a s jakým úspěchem. V případě odpovědi ne měli respondenti uvést proč.

Z celkového počtu 25 respondentů zodpověděl doplňující otázky 21 respondent, a to takto:

Ano muži

- *Minimální preventivní program, 2 roky, s velkým úspěchem*
- *Minimální preventivní program, 2 roky*
- *Prevence proti šikaně, 5 let*

- *Neznám přesný název. Nevím, jak dlouho před mým nástupem. Je to fraška, žádný program vlastně není.*
- *vlastní program, 3 roky, minimální úspěch*
- *Plán prevence patologických jevů, 4 roky, úspěch nelze posoudit*
- *program s pedagogicko-psychologickou poradnou, asi 3 měsíce, s nevelkým úspěchem (omezeno na 9. třídy)*

Ano ženy

- *program s PPP, 1 rok, slušný úspěch*
- *MPP sociálně patologických jevů, 4 roky, nejsou případy šikanování*
- *Minimální preventivní program, 2 roky, minimální úspěch*
- *program v rámci školy, 3 roky, výborný*
- *Minimální preventivní program, 1 rok, dobrý*
- *Peer program, dlouho, dobrý úspěch*
- *Minimální preventivní program*
- *nevím jakého*
- *Minimální preventivní program, nevím*
-

Ne muži

- *proč nevím*

Ne ženy

- *Nemáme velké problémy se šikanou.*
- *nevím (2 ženy)*
- *Není zájem, je to práce navíc.*

Metodik prevence	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
Ano	13	52,00	5	55,56	8	50,00
Ne	12	48,00	4	44,44	8	50,00

Z uvedené tabulky je zřejmé, že **52% respondentů učí na škole, kde je zavedena funkce školního metodika prevence sociálně patologických jevů.**

I k této odpovědi měli pedagogové (respondenti) uvést doplňující informace: v případě odpovědi ano napsat náplň jeho činnosti na škole a v případě odpovědi ne uvést důvod, proč metodika nemají, a kdo žákům pomáhá.

Doplňující otázky zodpovědělo (nebo alespoň částečně odpovědělo) 19 respondentů. Uvedli následující odpovědi:

Ano ženy

- *prevence ve formě přednášek, krizová intervence*
- *Nepozorují žádnou činnost v tomto směru, je to spíš formální funkce.*
- *tvorba minimálního preventivního programu, konzultace s rodiči, žáky*
- *plán preventivního programu, osvěta, organizace akcí*
- *roční plán preventivních akcí*
- *besedy, výlety*
- *individuální práce se žáky, koordinace činnosti pedagogů*
- *prevence, evidence organizovaných akcí a seminářů*
- *účast na školeních, seznamování pedagogů, práce se žáky, spolupráce s PPP*

Ano muži

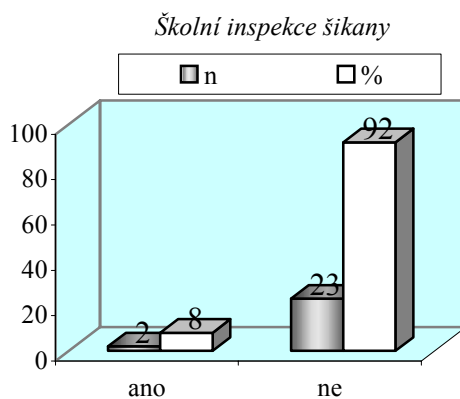
- *Před odevzdáním práce zprávy o činnosti v tomto směru obejde učitele a poprosí je, aby mu napsali, co s dětmi dělají mimo rámec tradiční výuky.*
- *semináře pro žáky, sledování vztahů žáků ve škole*
- *plán programu na celý rok, měsíční kontrola plnění*

Ne muži

- *nenapsal proč; učitel biologie, třídní učitel*
- *nenapsal proč; výchovný poradce, učitelé, vedení školy*

Ne ženy

- *nevím proč; třídní učitel, výchovný poradce, vedení školy*
- *nevím proč; třídní učitel*
- *nevyplnila; učitelka biologie, minimální preventivní program*
- *nevyplnila; výchovný poradce*
- *Máme výchovného poradce.; třídní učitel, výchovný poradce, učitelé*

Z pohledu na graf zjistíme, že pouze **2 respondenti učí ve škole, kde byla školní inspekce šikanování.**

Poslední otázka této části zněla, co by se obecně mělo v oblasti prevence a řešení šikanování ve školách zlepšit v první řadě (respondenti mohli napsat tři názory). Odpovědělo celkem 19 respondentů:

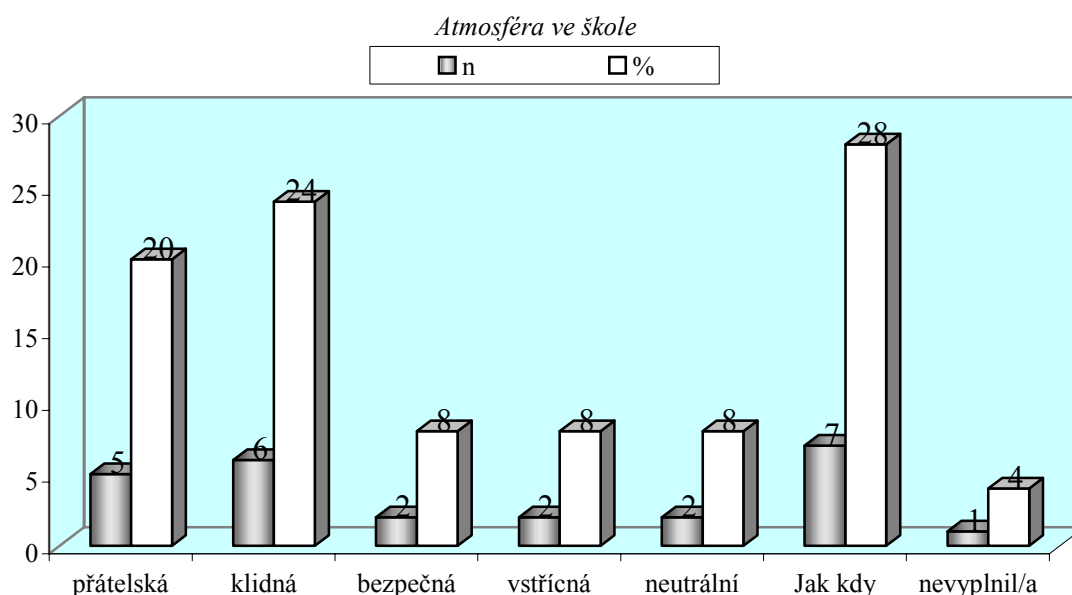
Muži

To fakt nevím. Myslím, že škola za to vcelku nemůže. Snad vylepšit osobní přístup učitele k žákovi. To ovšem považuji za samozřejmost. Spolupráce s rodiči; lepší výchova, větší zájem rodičů; řešení problému v zárodku. Děti chápou pojem svoboda, nechápou z ní vystávající odpovědnost.

Ženy

Komunikace se žáky; větší osvěta ; vztahy mezi žáky; přednášky o šikanování pro učitele i žáky; včasné rozpoznání šikany; pohovory ve třídách ; sledovanost dění ve třídě, vnímavost pedagogů, organizování volného času dětí ; více času pro mimoškolní setkávání žáků – spolužáků a učitelů „Kdo si hraje nezlobí“; pravomoc školy; dohled rodičů, rodinná péče, vliv rodičů; větší zájem učitelů a rodičů o vztahy žáků ve třídě; důvěra mezi učitelem a žákem; spolupráce školy s rodiči ; vzájemná důvěra žáků a učitelů ; vlastní příklad; nižší počet žáků ve třídách ; prevence; méně násilí ve filmech; nevím.

Závěrečná část dotazníku obsahovala otázky týkající se vlastních zkušeností pedagogů s šikanováním, jeho výskytem, řešením i předcházením.

Názorné zobrazení prezentuje, že **nejvíce respondentů, a to 28%, charakterizovalo atmosféru ve své škole slovy jak kdy, 24% respondentů pak považuje atmosféru ve své škole za klidnou a 20% respondentů za přátelskou.**

Vztah rodičů žáků ke škole:	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
maximální spolupráce a zájem rodičů	5	20,00	1	11,11	4	25,00
přátelský	9	36,00	2	22,22	7	43,75
vstřícný	10	40,00	1	11,11	9	56,25
nápomocný	13	52,00	1	11,11	12	75,00
důvěra	7	28,00	2	22,22	5	31,25
neutrální	9	36,00	4	44,44	5	31,25
minimální spolupráce a zájem rodičů	4	16,00	3	33,34	1	6,25
nedůvěra	3	12,00	2	22,22	1	6,25
jiný	3	12,00	1	11,11	2	12,50
nevyplnil/a	1	4,00	1	11,11	0	0,00

Více než ½ dotázaných se domnívá, že rodiče jejich žáků mají ke škole vztah, který lze charakterizovat jako nápomocný. Tři respondenti napsali, že vztah rodičů žáků ke škole je jiný, než jsou uvedené možnosti, a to: *co rodič, to jiný vztah* (žena), *snaží se vyhovět* (žena) a *nelze charakterizovat rodiče jako celek* (muž).

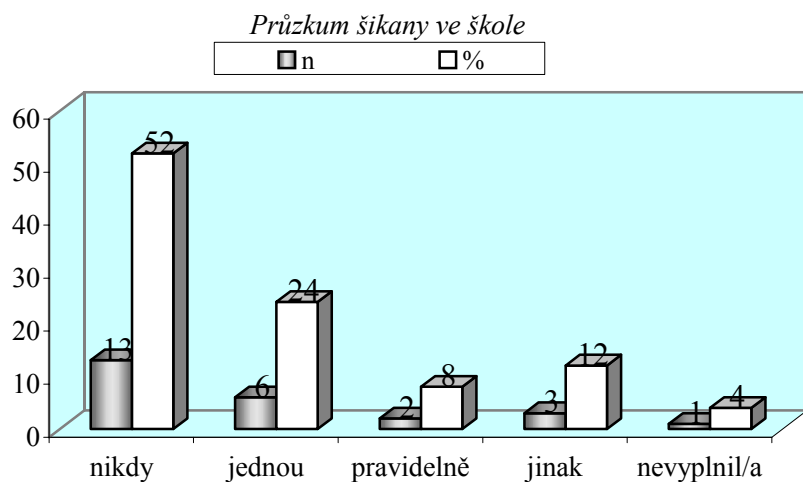
Vztah k rodičům žáků	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
maximální spolupráce	1	44,00	2	22,22	9	56,25
přátelský	18	72,00	6	66,67	12	75,00
vstřícný	19	76,00	6	66,67	13	81,25
nápomocný	16	64,00	5	55,56	11	68,75
důvěra	10	40,00	2	22,22	8	50,00
neutrální	8	32,00	2	22,22	6	37,50
minimální spolupráce	1	4,00	0	0,00	1	6,25
nedůvěra	3	12,00	3	33,33	0	0,00
jiný	3	12,00	1	22,22	2	12,50
nevyplnil/a	1	4,00	1	11,11	0	0,00

Z hodnot v tabulce vyplývá, že většina respondentů zvolila jako nejvhodnější charakteristiku svého vztahu k rodičům žáků možnosti: **vstřícný (76%)**, **přátelský (72%)**, **nápomocný (64%)** a **maximální spolupráce (44%)**. Zajímavostí je, že celkem **16% respondentů s rodiči spolupracuje minimálně nebo jim nedůvěřuje** a **12% respondentů** opět zvolilo možnost jiný a **charakterizovalo svůj vztah k rodičům žáků takto: žádný** (žena), *snaha o vzájemné porozumění* (žena) a *někdy z nich mám strach, někdy jimi pohrdám* (muž).

V následující otázce respondenti charakterizovali také svůj vztah k žákům.

Vztah k žákům	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
maximální spolupráce	12	48,00	2	22,22	10	62,50
přátelský	20	80,00	7	77,78	13	81,25
vstřícný	20	80,00	6	66,67	14	87,50
nápomocný	18	72,00	4	44,44	14	87,50
důvěra	12	48,00	3	33,33	9	56,25
neutrální	5	20,00	0	0,00	5	31,25
nedůvěra	1	4,00	1	11,11	0	0,00
jiný	2	8,00	1	11,11	1	6,25
nevyplnil/a	1	4,00	1	11,11	0	0,00

Údaje v tabulce nám ukazují, že vztah ke svým žákům považuje **80% respondentů za přátelský nebo vstřícný, 72% respondentů za nápomocný a 48% respondentů má ke svým žákům vztah založený na důvěře a maximální spolupráci.** I v této otázce zvolili dva respondenti jinou odpověď, než byly v dotazníku uvedeny, a napsali: *vyjít s nimi po dobrém* (žena), *mnohdy jimi pohrdám* (muž).

Z grafického znázornění je patrné, že **více než ½ respondentů nikdy ve své škole neuskutečnila průzkum o výskytu šikanování, 3 respondenti pak průzkum provádí jinak,**

a to: *nepravidelně - podle potřeby; vícekrát; Řeší se (někdy) konkrétní případy. Občas se to objeví v tématech samostatných prací v občanské výchově.*

Metody	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
někdy	16	64,00	5	55,56	11	68,75
často	6	24,00	2	22,22	4	25,00
pokaždé	1	4,00	1	11,11	0	0,00
jinak	1	4,00	0	0,00	1	6,25
nevyplnil/a	1	4,00	1	11,11	0	0,00

Při zhodnocení odpovědí na téma, zda ve svých vyučovacích hodinách užívají metody k omezení agresivity, lze konstatovat, že **největší procento respondentů, tj.64%**, zvolilo odpověď **někdy**. Jedna pedagožka napsala, že metody k omezení agresivity žáků užívá *podle potřeby (situace)*.

Následovala otázka, zda se někdy v hodině respondenti zabývali otázkou násilí ve školách, na kterou zněly odpovědi respondentů takto: **8 dotazovaných** se problémem násilí ve školách zabývá **často**, **7 dotazovaných** se tímto tématem *nezabývalo víc než 3x*, **5 dotazovaných pravidelně**, **1 dotazovaný při hodinách občanské výchovy** a pouze **3 dotazovaní se násilím ve školách ještě nikdy během vyučovacích hodin nezabývali**.

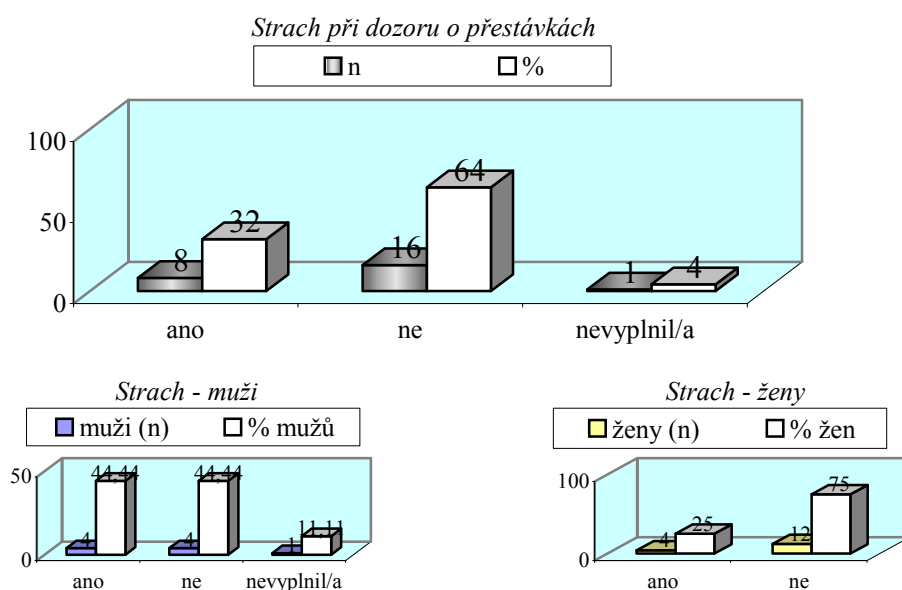
Další otázka obsahově navazovala na předcházející a dotazovaly jsme se v ní, v kterých předmětech (mohli uvést celkem tři) by se měli učitelé tématice šikanování (násilí) věnovat. Byly získány odpovědi od 23 respondentů: **20 - občanská výchova; 11 - tělesná výchova; 10 - rodinná výchova 2 - český jazyk a literární výchova**, pracovní vyučování ve všech předmětech, přírodopis (biologie), třídnické hodiny; **1 - na I. stupni (a to ve všech předmětech), výtvarná výchova, dějepis, základy společenských věd, estetická výchova, komunitní klub ZŠ, dle dané situace a na toto téma není ve výuce dostatek času**

Tabulka : Chování žáků v prostorech školy

Prostory školy	n	%	muži (n)	% mužů	ženy (n)	% žen
třídy	8	32,00	2	22,22	6	37,50
chodby	10	40,00	4	44,44	6	37,50
WC	15	60,00	7	77,78	8	50,00
šatny	16	64,00	5	55,56	11	68,75
jídelna	7	28,00	2	22,22	5	31,25
jiné	2	8,00	2	22,22	0	0,00
nevyplnil/a	1	4,00	1	11,11	0	0,00

Uvedená tabulka ukazuje, že **16 respondentům působí největší problémy chování žáků v šatnách, 15 respondentům chování žáků na WC a 10 respondentům na chodbách. Chování žáků ve třídách působí problémy 8 respondentům a 7 respondentům chování žáků v jídelně.** Dva respondenti zvolili odpověď jiné prostory, a to: *pozemky* a *v podstatě (až na výjimky) kdykoliv a kdekoliv*.

Po této otázce následoval dotaz, zda mívají někdy při dozoru o přestávkách z aktivit žáků strach.

Z uvedeného grafického znázornění je zřejmé, že **16 (64%) respondentů nemá strach z aktivit žáků o přestávkách, ale 8 (32%) respondentů ano.**

Osobní zkušenosti se šikanováním mezi dětmi ve školním prostředí má celkem 18 respondentů - 11 pedagožek a 7 pedagogů. Pouze 6 respondentů se s šikanou mezi dětmi ve škole nesetkalo.

Zbývající otázky v dotazníku se týkaly právě zkušeností respondentů s konkrétními případy šikanování - prostřednictvím odpovědí na uvedené otázky respondenti dané případy (účastníky, postup šetření, výsledky šetření, případné překážky při šetření atd.) charakterizovali.

Jednotlivé případy šikanování mezi dětmi ve školním prostředí, které uvedli muži:

Učitel (ZŠ) se setkal s mírnou formou šikanování. Informovali jej žáci, ale zpozoroval to i on sám. Jednalo se o fyzické šikanování, kterého se účastnili dva chlapci ve věku 15 let.

Šetření probíhalo formou rozhovorů a účastnili se ho třídní učitel, vyučující předmětu, učitel mající dozor, ředitel školy, výchovný poradce a rodiče účastníků. Řešením problému byla výchovná opatření. Problémy při šetření působili pouze žáci. V současné době si ve škole více všímají případných projevů šikanování.

O fyzickém šikanování mezi několika studenty gymnázia ve věku 13 let informovali pedagoga spolužáci. Případ šetřili ředitel školy a výchovný poradce formou rozhovorů. Výsledkem šetření bylo předání pachatelů policii, která případ nakonec odložila. Při vyšetřování působili problémy zejména rodiče šikanujících žáků a nezájem ostatních spolužáků.

Učitele ze zvláštní školy informoval o fyzické a verbální šikaně mezi dvěma chlapci ve věku 13 let sám šikanovaný žák. Případ řešili třídní učitel a výchovný poradce formou rozhovoru s oběma žáky. Šikanování mezi nimi skončilo.

I pedagog ZŠ byl o fyzickém šikanování mezi žáky ve věku 14 let informován šikanovaným žákem. Případ okamžitě řešili třídní učitel, ředitel školy, výchovný poradce i rodiče účastníků formou rozhovorů. Řešením problému bylo přeřazení šikanovaného žáka do jiné třídy a potrestání agresorů.

Učitel ze zvláštní školy byl o případu šikanování informován žáky. Jednalo se o všechny uvedené formy šikany mezi několika chlapci ve věku 13 let a spolužákem ve věku 12 let. Případ šetřili třídní učitel, učitel mající dozor, ředitel školy a výchovný poradce formou domluvy žákům. Výsledkem šetření byla omluva postiženému žákovi a informování ostatních pedagogů. Na určitou dobu se situace zlepšila. Problémy při šetření působil šikanovaný žák.

Pedagog ZŠ byl informován o případu fyzického a citového šikanování mezi chlapci ve věku 14 a 13 let žáky. Vyšetřování se účastnili třídní učitel, ředitel školy a rodiče účastníků a probíhalo formou rozhovorů, porad a diskusí. Problémy při vyšetřování působili agresor a jeho rodiče.

Jednotlivé případy šikanování mezi dětmi ve školním prostředí, které uvedly ženy:

O citovém šikanování mezi dvěma dívkami ve věku 11 let informovali učitelku ZŠ kolegyně. Případ formou rozhovorů řešili třídní učitel a ředitel školy s výchovným poradcem. Výsledkem šetření byla skepse – citové šikanování je velice choulostivá záležitost. I s odstupem času se tato učitelka stále zamýšlí nad otázkou, zda si „obět“ šikanu nevymýšlela a tím řešila své postavení v sociální skupině.

Učitelku ZŠ oslovili rodiče dvanáctileté dívky, která byla citově a verbálně šikanována celou třídou. Případ šetřili třídní učitel, ředitel školy, výchovný poradce, rodiče účastníků a ŠÚ Ústí nad Orlicí. Přestože rodiče žádali o pomoc a spolupráci tuto učitelku, probíhalo

šetření mimo ni. Ve škole ji dokonce zakázali s rodiči o případu hovořit a „míchat se do toho“. Řešením problému byl nakonec přestup žákyně na jinou školu. Učitelka byla nařčena, že poškodila jméno školy. Nedávno musela sama vyhledat pomoc právního oddělení kraje pro profesní šikanu - úspěšně. Největší problémy při vyšetřování působila snaha dokázat, že si žákyně vše vymyslela. V současné době je přístup školy k šikanování opatrnější, ale stále převažuje snaha tvářit se, že u nich nic takového není. Řešení případů šikanování bývají formální a povrchní.

O citovém a verbálním šikanování mezi třemi dívkami a jejich spolužačkou ve věku 12 let informovali učitelku ZŠ kolegové. Případ řešili třídní učitel, výchovný poradce a ředitel školy s rodiči účastníků. Postup šetření byl následující: kolegyně informovala ostatní a vedení školy, byla zahájena spolupráce s rodiči, výsledky a rozhovory s účastníky šikany. Výsledkem šetření bylo potrestání žákyň, které šikanovaly. Problémy působili zapírající žáci a bojácnost šikanované.

Oznámit šikanování mezi dvěma chlapci ve věku 13 let přišli učitelce ZŠ šikanovaný žák a jeho prarodiče. Případ řešili třídní učitel, ředitel školy, výchovný poradce, metodik prevence a rodiče účastníků formou rozhovorů, porad i třídnických hodin. Situace mezi žáky se skutečně zlepšila.

Tři pedagožky z gymnázia se setkaly s fyzickým šikanováním mezi 7 chlapci a jejich spolužákem ve věku 12 (jedna z nich uvedla 13) let. Informovány byly ředitelem školy nebo kolegy. Případ šetřila policie ve spolupráci s ředitelem školy, výchovným poradcem, metodikem prevence sociálně patologických jevů a rodiči účastníků. Šetření probíhalo formou rozhovorů s účastníky šikany a jednáním s rodiči. Celý případ byl nakonec policií odložen, ale ve škole byli agresori potrestáni sníženou známkou z chování.

I další učitelka, tentokrát ze základní školy, se setkala s fyzickým šikanováním mezi svými žáky. Byli ve věku 10 a 9 let. Informovali ji o něm rodiče žáka a případ řešili třídní učitel, ředitel školy, výchovný poradce a školní metodik prevence sociálně patologických jevů formou rozhovorů, které vedly k dohodě mezi žáky.

Se dvěma formami šikanování se setkala učitelka ze základní školy. Jednalo se o fyzické - dva chlapci ve věku 13 let šikanovali svého spolužáka - a verbální šikanování - 3 chlapci ve věku 15 let šikanovali dívku. Případy šetřili třídní učitel, vyučující předmětu, ředitel školy a výchovný poradce formou rozhovorů a několika porad. Čin byl nakonec oznámen rodičům.

I další učitelka, která se setkala se šikanováním mezi žáky, učí na základní škole. Jednalo se o verbální šikanování mezi chlapci ve věku 13 let. Případ šetřili třídní učitel,

vyučující předmětu a ředitel školy. Výsledkem šetření bylo udělení důtky třídního učitele šikanujícímu žákovi.

Poslední učitelkou, která se s šikanováním mezi dětmi setkala, je opět učitelka na základní škole. O případu citového šikanování mezi dvěma chlapci ve věku 11 let ji informovali rodiče šikanovaného žáka. Šetření prováděl třídní učitel formou rozhovorů s účastníky šikany a jejich rodiči. Jaké bylo řešení problému učitelka v dotazníku neuvedla.

Shrneme-li získané informace z této části dotazníku, konstatujeme, že:

- Pedagogové mají zkušenosti skutečně se všemi formami šikanování.
- Většinu z nich o šikanování informovali žáci (spolužáci i samotní šikanovaní) nebo rodiče a kolegové. Pouze jeden respondent uvedl, že si šikany všiml i on sám.
- Z uvedených odpovědí respondentů jsme zjistili, že případy šikanování mezi dětmi a mládeží ve školním prostředí řeší zejména třídní učitelé společně s řediteli škol a výchovnými poradci. Řešením případů šikanování jsou různé možnosti, které mohou pedagogičtí pracovníci v rámci svých pravomocí využít: kázeňská opatření (důtky, snížené známky z chování...), přeložení šikanovaných do jiné třídy, školy i předání pachatelů policii atd.
- Oběťmi šikanování se mohou stát žáci v jakémkoliv věku.

A jaké mají pedagogové rady a postřehy týkající se této problematiky, se kterými by chtěli seznámit své kolegy? Uvedené jsme se pokoušely zjistit v poslední otázce dotazníku, na kterou jsme získaly následující odpovědi:

Šikana byla, je a bude. Záleží na tom, v jak velkém rozsahu bude udržena. Prevence je nutná od počátku školní docházky. Šikanu musíte zabít v zárodcích, je zhoubná. Šikanu je nutné řešit, ne zakrývat. KOMUNIKOVAT A VŠÍMAT SI! Učitelé by si měli více všimnout problémů svých žáků.

Shrnutí získaných výsledků dotazníku "Problematika šikanování":

Zhodnotíme-li získané výsledky, konstatujeme, že výzkum splnil svůj cíl. Účastnilo se ho celkem 25 pedagogů z 13 českých škol. Zastoupení pohlaví bylo 64% žen a 36% mužů. Respondenti odpovídali na dotazník s 42 položkami.

Výsledky výzkumu přináší tato zjištění:

- U šikanování mezi dětmi není důležité, jak velká je škola, na které pedagogové učí, ani jak dlouhou mají pedagogickou praxi. Velikost školy ani délka praxe pedagogů nemají vliv na vznik a šíření šikanování mezi dětmi ve školním prostředí.

- 4/5 respondentů se domnívají, že šikanování skutečně ve školním prostředí představuje problém.

- Více než 1/2 respondentů považuje za nejčastější verbální šikanování a za nejnebezpečnější citové šikanování.

- Celkem 92% respondentů vidí ve výhrůzkách a braní a ničení věcí projevy šikanování mezi dětmi.

- 88% respondentů potvrzuje všeobecný názor, že má pedagog důležitou roli v prevenci a řešení šikanování.

- Nejčastějšími aspekty vzniku šikany dle pedagogů jsou: vztahy mezi spolužáky, sociální (ekonomické) rozdíly, nezájem pedagogů a rodičů, popřípadě výchova a rodinné zázemí.

- 84% pedagogů se domnívá, že vznik šikany mezi žáky ve škole nejvíce ovlivňují spolužáci a školní prostředí, dále pak rodiče, média, společnost a její přístup k výchově a vzdělávání.

- Pedagogové nejčastěji čtou Minimální preventivní program (68% respondentů).

- Nabídky kursů, přednášek, seminářů atd. o problematice šikanování dostávají do své školy pravidelně každý rok téměř 2/3 respondentů.

- Nadpoloviční většina respondentů učí na školách, které jsou součástí nějakého preventivního programu a je na nich zavedena i funkce metodika prevence sociálně patologických jevů.

- Podle pedagogů by se v první řadě měly ve školním prostředí zlepšit vzájemné vztahy žáků, žáků a učitelů, osvěta a spolupráce s rodiči.

- Vztahy, které pedagogové navazují s žáky a rodiči, hodnotí většina z nich pozitivně.

- Podle pedagogů by se měli žáci a učitelé věnovat problematice šikanování ve vyučovacích předmětech občanská (80% respondentů) a tělesná (44% respondentů) výchova.

- Nejvíce problémů působí pedagogům chování žáků v šatnách, na WC a na chodbách.

- 72% respondentů má osobní zkušenosti se šikanou mezi dětmi ve školním prostředí.